

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y.2003, C.8, S.1 s.357-367.

ÇEVİRİ

EKONOMİK GELİŞME VE DEMOKRATİK İSTİKRAR* Bir Sosyal Bilim Tartışması ve Almanya'nın Deneyimleri

Prof.Dr.Werner VAETH*
Çeviren:Yrd.Doç.Dr.Faruk TURHAN*

GİRİŞ

Değişim geçirmekte olan toplumlar, değişim kavramından da anlaşılacağı üzere istikrarsızdır. Bu durum, dönüşüm sürecindeki toplumlar teriminin kullanıldığı orta ve doğu Avrupa'daki postkominist toplumlar için özellikle geçerlidir. Ancak istikrarsızlık, köklü ekonomik değişim sürecinden geçen veya siyasi bir rejim değişikliğinin söz konusu olduğu diğer toplumlar – örneğin Asya kıtasındaki toplumlar – için de geçerlidir.

Aşağıdaki açıklamalarımda şu konular tartışılacaktır:

- Bir demokrasinin istikrarı neye dayanmaktadır?
- Genel olarak ekonomik istikrar ile demokratik istikrar arasında nasıl bir bağlantı vardır?
- Uzun yıllar baskıcı (otokratik) bir sistemin hakim olduğu bir ülkede istikrarlı demokratik bir sistem ve demokrasi kültürü nasıl gelişebilir?

Birinci bölümde bazı genel düşünceler ve yeni ampirik araştırma sonuçları açıklanacak, ikinci bölümde ise Almanya örneği üzerinde durulacak; Almanya ile ilgili olarak da ilk önce 1950'li yıllardan itibaren Alman demokrasisinin istikrar kazanmasının koşulları belirtilecek, arkasından da 1990 yılında Almanya'nın tekrar birleşmesi analiz edilecektir.

* Prof. Dr. Werner Vaeth tarafından 24.09.2002 tarihinde Süleyman Demirel Üniversitesi Kültür Merkezinde verilen “*Ökonomische Entwicklung und demokratische Stabilität Die sozialwissenschaftliche Diskussion und deutsche Erfahrungen*” konulu konferansın Türkçe çevirisidir.

* Freie Universität Berlin, Fachbereich Politik- und Sozialwissenschaften
Otto-Suhr-Institut für Politikwissenschaft (Berlin Hür Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi).

* Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü
Öğr. Üyesi.

1. DÜNYA ÇAPINDA DEMOKRATİKLEŞME SÜREÇLERİ (HAREKETLERİ)

Son 25 yıl içinde Dünya çapındaki toplumsal ve politik gelişmelere bakınca, yüzeysel olarak bile daha ilk bakışta yerkürenin her tarafını bir “demokratikleşme dalgasının” sardığını tespit edebiliriz. Son yirmi yıldan biraz fazla bir süre içinde yeryüzünde demokrasi ile yönetilen ülkelerin sayısı iki kattan fazla arttı. 1970’li yılların ortasında genel ve serbest seçimler sonucu kurulan hükümetler tarafından yönetilen ülkelerin Dünyadaki oranı sadece % 30 iken, 1990’lı yıllara gelince bu oranın % 50’nin üzerine çıktığını görmekteyiz. Eğer bu gelişme, şimdiye kadar gösterdiği hızla devam ederse, - yapılan tahminlere göre - 2025 yılında Dünya nüfusunun % 90’ı demokratik toplumlarda yaşayacaktır. Bu “demokratikleşme yayılımı (patlaması)” elbette eski Sovyetler Birliğinde ve ona bağlı olan Doğu Avrupa ülkelerindeki gelişmelerden kaynaklanmaktadır; ancak esaslı bir şekilde Güney (Latin) Amerika Ülkeleri ile Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerinde de bu yönde gelişmeler olmaktadır.

Bu eğilimin gelişim tarihçesi ile ilgili olarak, politik ve bilimsel temel sorular da neredeyse kendiliğinden ortaya çıkmaktadır:

- Demokrasi trendinin (eğiliminin) küreselliği nereden kaynaklanmaktadır?
- Bu küresel trend içinde ulusal farklılıklar nelerdir, nasıl açıklanabilir?

Tanınmış Amerikan sosyal bilimci Huntington son yirmi yılın bu demokratikleşme hareketi için “demokratikleşmenin üçüncü dalgası” terimini kullanmaktadır. Bu anlamda Batı Dünyası’nın eski geleneksel demokrasileri, 19. yüzyılda Batı ve Kuzey Avrupa ülkeleri ile ABD, Kanada ve Avustralya’da ortaya çıkmıştı. Bu geleneksel demokrasiler dışında geniş alanlı ilk demokratikleşme dalgası, Birinci Dünya Savaşından sonra Orta Avrupa ülkelerinde, yani Almanya, Avusturya, İtalya ile Orta ve Doğu Avrupa devletlerinde etkili olmuştu. Tarihi olarak bilindiği üzere bu demokrasiler ancak çok kısa ömürlü oldu ve kısa süre sonra faşist ve otoriter rejimler tarafından ortadan kaldırıldı.

20 yüzyıldaki ikinci büyük demokratikleşme dalgası ise, 2. Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle başladı. Bu demokratikleşme dalgası tekrar ikinci bir defa demokratik şans elde eden Almanya, İtalya ve Avusturya’yı kapsıyordu. Avrupa dışında bu dalganın ulaştığı en önemli ülkeler ise Japonya ve İngiltere’den bağımsızlığını kazanan Hindistan’dır.

Demokratikleşmenin üçüncü dalgası ise, şimdiye kadarkilerin en kapsamlısı ve en yoğunuydu. Bu dalga yetmişli yılların ortasında Avrupa’da Portekiz, İspanya ve Yunanistan ile başladı. Yetmişli yılların sonu ile seksenli yılların başında bu demokratikleşme dalgası Latin Amerika ülkelerinde devam etti. Burada Brezilya ve Arjantin gibi büyük ülkeler

gelişmelerin devamında katalizatör etkisi yaptılar. Arkasından seksenli yılların ikinci yarısında bu demokratikleşme dalgası Güneydoğu Asya ülkelerine geçti ve Filipinler, Güney Kore ve Tayvan'ı kapsamına aldı. Sovyetler Birliğinin çökmesi ile de üçüncü dalga zirvesine ulaştı. Büyük bir itici güçle Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri demokrasiye geçtiler. Yukarıda belirttiğimiz gibi, ilk defa Dünyadaki bütün devletlerin yarısından fazlasının demokratik bir anayasası bulunuyor. (Welzel 2002)

Bazı yazarlar bu gelişmeleri sivil toplumların oluşumunda büyük bir başarı olarak nitelendirmektedirler.

Dünya çapındaki bu sivil toplumların oluşmasında itici güçler acaba nelerdir?

1950'li yıllardaki eski modernleşme teorileri, refah seviyesinin gelişmesi ile demokrasi arasında daima nedensel bir bağ kuruyorlardı. Ancak, yeni araştırmalar bu konuda kesin olarak daima üç aşamanın söz konusu olduğunu göstermektedir: Refah düzeyinin yükselmesi, değerlerin değişimi ve demokratikleşme. Bu üç aşama zaman açısından da belirtilen sıraya göre birbirini izlemektedir. Bu soyut model Alman şair Bertolt Brecht'in hem kaba hem de etkili olarak formüle ettiği şu sözleriyle somutlaştırılabilir: "Erst kommt das Fressen, dann kommt die Moral" ("ilk önce yem, sonra moral gelir). Ekonomi, değerler ve demokrasi arasındaki bu bağlantı üçüncü demokratikleşme dalgası ile ilgili yeni araştırmalarla deneysel olarak da ispatlanmıştır; öyle ki bu durum kültür çizgilerinden öte kültürler arasında da geçerlidir.

Toplumlar, demokratik sivil toplumlara geçiş yolunda ilk önce sağlam ekonomik gelişme dinamiğine sahip olmalıdırlar; çünkü insani gelişimin gerçekleşebilmesinin ekonomik kaynaklara sahip olmaya bağlı olduğu malumdur. Kaynakların kıtlığı her zaman hayat şartlarında kısıtlamayı birlikte getirir. Bu hem mal ve para gibi maddi kaynaklar ve hem de artan bir oranda maddi olmayan özellikle bilim ve eğitim gibi bilgi kaynakları için geçerlidir. Faaliyetlerinin büyük bir kısmını maddi varlığının devamı için kullanmak zorunda olan insanların toplumsal gelişmelere hemen hemen hiç katılım şansları olmaz. Bu husus, bilgi ve eğitim düzeyi düşük insanlar için de geçerlidir. Bunun dışında, dünya çapında refah düzeyinin artması ve eğitim seviyesinin yükselmesine paralel olarak çok farklı sosyal grupların (sosyal farklılıkların) ortaya çıktığını gözlemlemek ilginçtir.

Üç aşamalı gelişimin ikinci aşamasında, daha fazla özgürlük talepleri (Emanzipationsansprüche), özerklik (Autonomie) ve bireycilik (Individualisierung) konularında artan bir gayret olarak açıklanabilecek olan toplumsal bir değer değişimi gerçekleşiyor. Dünya çapındaki araştırmalar gösteriyor ki, bu değerler sadece "Batıya" özgü değerler değildir. Sosyo-ekonomik gelişim süreci ilerledikçe bu değerlerin Latin Amerika ve tabii bir şekilde Japonya, Çin ve Güney Kore için de geçerli olduğu görülmektedir.

Toplumda önemli olarak görünen özerklik ve bireysel bağımsızlık dışında güvence altına alınmış hak ve özgürlükler ile anayasal güvenceye sahip demokratik kurumlar için yapılan politik talepler de önemli görülmektedir. Çünkü güvence altına alınmış ve elde edilebilir nitelikteki hak ve özgürlükler demokratik anayasal devleti oluşturur. Serbestçe seçme ve seçilme hakkı, düşünceyi serbestçe açıklama özgürlüğü, dernek kurma ve birlikler oluşturma özgürlüğü, devletin eylem ve işlemlerine karşı bağımsız mahkemeler önünde dava açabilme hakkı ve kendi seçtiği mesleki, dini ve kültürel faaliyetlerde bulunabilme özgürlüğü demokratik sivil bir toplumun temellerini meydana getirir. Kırtan fazla ülkede yapılan büyük bir karşılaştırmalı kamuoyu araştırmasına göre, liberal demokrasinin çekiciliği hem ekonomik başarısına hem de güvence altına aldığı hak ve özgürlüklerden kaynaklanmaktadır. Klingemann ve Hofferbert (2001) adındaki yazarlar bir hükümet sisteminin kalitesinin vatandaşlar tarafından aynı oranda hem ekonomik durum hem de insan hakları ile temel hakların güvence altına alınması durumuna göre değerlendirildiğini ortaya koydular. Halkın hayatından genel olarak memnuniyetinin büyük oranda bireyin kendini özerk ve özgür hissetmesine bağlı olduğu Tablo 2’de görülmektedir. Bireyin kendi hayatını serbestçe şekillendirme özgürlüğü ne kadar çok artarsa, hayattan genel memnuniyetinin de o oranda arttığı görülmektedir ki, bu da diğer taraftan demokratik istikrarın bir temel unsurunu oluşturmaktadır. (Welzel 2002).

Buna göre araştırmalar açıkça şunu göstermektedir: Artan ekonomik refah önce eşitlik taleplerini arttırıyor, artan eşitlik talepleri de hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması ve genişletilmesi için siyasi baskıyı getiriyor. Bunun neticesi ise, artan eşitlik talepleri – bazılarının karamsar endişelerine karşın – demokrasileri istikrarlı yapıyor. Çünkü demokratik talepleri yerine getirmek isteyen bir siyasi sistem söz verdiği hak ve özgürlükleri gerçekten de güvence altına aldığı takdirde vatandaşlar tarafından uzun süre kabul görülür ve desteklenir.

Sivil toplumların oluşması yönünde bahsettiğimiz bir gelişim dinamiğinin olduğundan hareket edersek, şimdiye kadar yaptığımız analizlere dayanarak iki noktada ileriye dönük tahminlerde bulunabiliriz:

1. Demokratikleşme süreci artan bir oranda dünyanın bu gelişmeden şimdiye kadar etkilenmeyen bölgelerini de etkileyecektir. Bu bölgelere özellikle Çin Halk Cumhuriyeti, İslam Dünyasının büyük bir bölümü ve Siyah Afrika’nın bir çok ülkesi dahildir. Ancak demokratikleşmenin kapsam ve hızı – yukarıda ana hatları belirtilen gelişim modeli uyarınca – ekonomik gelişme ve değerler değişiminin dinamiğine bağlı olacaktır.

2. Demokratikleşmiş ülkelerde ise, demokrasinin içsel gelişimi olarak ifade edilebilecek bir süreç beklenebilir. Bunun anlamı ise, halkın genel katılım taleplerinin artmaya devam emesi, artan oranda özgürlük alanları talep edilmesi ve nihayet

ayrımcılığa uğrayan halk grupları da dahil olmak üzere, herkesin demokratik aktif vatandaş olma şansına sahip olmasıdır. Bu durumu demokrasi anlayışının vatandaş merkezli değişimi (bürgerzentrierter Wandel) olarak da nitelendirebiliriz.

Demek ki, demokratik sivil toplumun geleceği, sürekli gelişen bir değerler değişimine, bir bilim toplumunun oluşumuna ve – uluslararası ölçekte – özgürlükçü sivil toplumlardan bir küresel ağ meydana getirmeye bağlıdır.

2. ALMANYA'DA EKONOMİK VE DEMOKRATİK İSTİKRAR

Artık “Almanya olayını” inceleyebiliriz. Bu incelemede, 1990 yılındaki iki Almanya'nın tekrar birleşmesi, ya da hukuki olarak doğru ifade etmek gerekirse, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin Demokratik Federal Almanya Cumhuriyetine katılması ve bu tarihten sonraki gelişmeler birinci bölümde açıklanan kavram ışığında ele alınacaktır. Sonuçta, üçüncü büyük demokratikleşme dalgası içinde, Almanya'nın birleşme sürecinin istisnai (özel) bir durum arz ettiğini göreceğiz.

2.1 “Eski” Federal Almanya Cumhuriyeti

Savaş sonrası Batı Almanya'daki gelişmenin ekonomik açıdan tarihi bir başarı olarak kabul edilebileceğinden hareket edebiliriz.

Yoğun Amerikan yardımlarının da etkisiyle 1949'dan sonra Batı Almanya'da hızlı bir ekonomik gelişme yaşandı. Federal Almanya, önde gelen ihracat yapan ülkeler arasındaki yerini tekrar aldı. Bunun için en önemli temel, sosyal pazar ekonomisi kavramı idi.

On yıl içinde işsizlik tamamen ortadan kaldırıldı; 1960'lı yılların başında Batı Almanya'da çalışabilen nüfusun tamamına iş imkanı sağlanmıştı; hatta yabancı işgücü talep edilmesi gerekmişti.

“Ekonomi mucizesi” olarak adlandırılan bu temel üzerine sosyal devletin tekrar inşası ve genişletilmesi de finanse edilebildi. 1950 ile 1960 arasındaki 10 yıllık sürede kişi başına yapılan sosyal harcamalar dörde katlandı.

Bu ekonomik gelişmeler sırf bilgi vermek için değil, aksine birinci bölümde açıklanan ekonomik gelişme, değerler değişimi ve demokratikleşme arasındaki bağlantının temelini oluşturduğu için burada açıklanmaktadır.

Yukarıda sivil toplumun üç unsuru - zaman açısından sırası da dahil olmak üzere - arasındaki ilişki hakkında ileri sürülenler açısından Batı

Almanya istisnai bir durum göstermektedir; çünkü, gerekli ekonomik şartların bulunmamasına ve demokrasinin halk arasında yerleşmemiş olmasına rağmen, 1949 yılında üç batı ittifak gücünün (ABD, İngiltere ve Fransa) de yardımıyla demokratik bir anayasa yürürlüğe konularak yerleştirilmişti. İlginç olan bir durum da, anayasanın kabulü için hiçbir zaman halk oyuna başvurulmamış olmasıydı.

İlk yıllarda Federal Almanya Cumhuriyeti bir “Schönwetter-Demokratie” (“güzel hava demokrasisi”) olarak nitelendirilmişti: Bunun anlamı, ekonomik gelişme pozitif olarak geliştiği sürece, vatandaşlar Anayasa tarafından kurulan düzeni ve siyasi kurumları kabul etmişlerdi. Hem Federal Hükümet, hem de demokratik muhalefetin, o zamanlar demokratik düşüncelerin ve değerlerin halk içinde yerleştiği konusunda önemli şüpheleri vardı. O zaman, yapılan kamu oyu yoklamalarının gösterdiği gibi, bu şüphe için gerekli nedenler de vardı. Örneğin birçok vatandaş ne demokratik kurumlar, ne de demokratik süreçle ilgili mekanizmalar hakkında bilgi sahibiydi; halkın önemli bir kısmı iç dünyasında hala nasyonal sosyalizmden kopamamıştı. Örneğin 1953 yılında – ki savaşın bitmesinden 8 yıl ve Federal Almanya Cumhuriyetinin kurulmasından 4 yıl sonrası –her iki kişiden sadece birisi çok partili sistemin tek partili sisteme göre daha iyi olduğu görüşündeydi.

Eski düşünce ve alışkanlıkları terk ederek yeni demokrasiyi önce pasif olarak kabullenme ve ondan sonra da yeni demokrasiyi gerçekten kabul ederek şekillenmesine aktif olarak katılma yaklaşık olarak 15- 20 yıl sürdü. Ekonomik refah, yaygın ve yerleşik demokratik değer ve kanaatler ile işleyen demokratik bir kurumsal sistem ve nihayet temel hak ve özgürlüklerin geniş kapsamlı bir şekilde güvence altına alındığı uyumlu bir sivil toplum örneği 1980’li yılların sonunda mevcuttu ve yerleşmişti. İşte bu durumda Almanya’nın (tekrar) birleşmesi olayı gerçekleşti.

2.2. Tekrar Birleşen Almanya

Birleşik Almanya’nın durumunu ana hatlarıyla kısaca şöyle belirtebiliriz: Küreselleşmenin sonucu, yani dünya pazarlarında artan rekabet ve Almanya’nın kendi iç problemlerinin de sonucu olarak ekonomik büyüme oranı son on yıl içinde oldukça düşük bir şekilde gerçekleşti. Öyle ki 1991 ve 2000 yılları arasında gayri safi (brüt) mili hasıla sadece % 1,9 oranında arttı. Bunun sonucu olarak da Almanya yüksek oranda işsizlikle mücadele etmek zorunda; halen işsiz sayısı 4 milyonun az altında; bu sayı çalışabilecek durumdaki kişilerin neredeyse % 10’una tekabül ediyor. Ancak, işsizlik oranı açısından Doğu Almanya ile Batı Almanya arasında önemli bir farklılık var; öyle ki Batı Almanya eyaletlerinde işsizlik oranı % 7,6 ile 2,5 milyon işsiz kişiye tekabül ediyor. Buna karşın Doğu Almanya’da işsizlik oranı % 17,8 ki, bu da 1,4 milyon işsiz kişi demektir. Alman nüfusunun ¼’ü Doğu Almanya’da yaşarken, 3/4 ü ise Batı Almanya’da yaşamaktadır.

Şimdi tekrar birleşmeden sonra Doğu Almanya'daki ekonomik değişimlere dönecek olursak, şu hususları tespit edebiliriz: Anayasanın da gerektirdiği şekilde, Doğu Almanya'da batıdakine benzer bir hayat standardını sağlamak amacıyla, Batı Almanya'dan Doğu Almanya'ya oldukça yüksek oranda karşılıksız - para, mal, hizmet, yatırım gibi - bir transferin olacağı daha başlangıçta gayet açıkça biliniyordu (Schröder 2001). 1991 yılından 1999 yılına kadar yaklaşık 1,6 milyar Alman Markı Doğu Almanya'daki yeni eyaletlere transfer edildi. 1999 yılında "doğunun yeniden inşası" için 200 milyar Alman Markı harcanmıştır, ki bu miktar Batı Almanya'nın gayri safi milli hasılasının % 4,5'una ve Doğu Almanya'nın ise % 33'üne tekabül etmektedir. Doğu için yapılan bu transfer harcamalarının yarısından fazlası tüketime gitti, üçte biri ise yatırımlara harcandı. Yapılan bu harcamaların dağılımı, esasen hükümet tarafından seçilen "tüketim yoluyla birleşme" ("konsumorientierter Vereinigungsweg") anlayışına uyuyordu.

Altyapı ve çevrenin tekrar sağlıklı hale getirilmesi için bu arada çok büyük mesafe kat edildi. Bazı açılardan, örneğin telekomünikasyon alanında Doğu Batı'yı yakaladığı gibi, aştı bile.

Tüketim yoluyla birleşme Doğu Alman aile bütçelerinin son 10 yıl içinde yakın tarihimizde benzeri görülmemiş bir şekilde hayat standardının yükselmesini sağladı; ancak bu durumu Doğu Almanya'da kendi ekonomik temeline dayanmayan bir refah patlaması olarak nitelendirmek mümkündür.

Doğu Almanya'da hane başına ortalama gelir oranı halen Batı Almanya'daki seviyenin % 95'ine ulaşmış durumdadır.

Doğu ile Batı arasındaki bu hızlı ve hatta nefes kesici maddi yönden denkleştirme sürecinin görünen diğer bir ifadesini de doğudaki konutlar ile batıdaki konutların aynı uzun ömürlü tüketim mallarıyla donatılmış olmasında görmek mümkündür. Bazı alanlarda doğudaki konutlar batıdakilerin seviyesine ulaşmış, bazı alanlarda ise geçmiştir. Örneğin telefon ve otomobil sahibi olma yönünden Doğu, 5 yıl içinde Batı'nın seviyesine ulaştı; buna göre Batı Almanya'nın 15 yıl içinde ulaştığı seviyeye Doğu Almanya 5 yıl içinde ulaşmış oluyordu.

Birleşmeden en karlı çıkan kesimin başında ise Doğu Alman emeklileri gelmektedir. Daha önceden Demokratik Alman Cumhuriyeti sırasında ortalama gelirlerinin sadece % 30 - 40'ı oranında emekli maaşı alırken, bugün %70 oranının biraz üstünde bir kanuni emekli maaşı almaktadırlar. 1999 yılında Batı'daki erkek ve kadın emeklilere göre, Doğu'daki erkek emekliler az bir miktar, kadın emekliler ise oldukça yüksek emekli aylığı alıyordu. Bu farklılık şundan kaynaklanmaktadır: Daha önceden yeterli emekli kesenekleri ödenmemiş olmasına rağmen, Doğu Almanya'daki emeklilik, Batı'daki sistem ve seviye ile eşit hale getirildi. 1999 yılı sonunda ortalama olarak Batı Almanya'daki bir erkek emekli ayda 1850 DM, bir bayan emekli de 875 DM emeklilik aylığı alırken, bir Doğu Alman erkek emekli ise 1920 DM, bayan emekli ise 1200 DM alıyordu. Buna

göre, Doğu Alman emeklilik maaşı 1989 yılından 1999 yılına kadar dört kat artmış oluyor. Doğu Alman emeklilik maaşındaki 10 yılda gerçekleşen bu artış, Batı Alman emekli maaşlarında ancak 25 yıl içinde gerçekleşmişti.

Ancak burada şuna dikkat etmek gerekir: Doğu Almanya halkı 1990 yılında tabir yerindeyse “hazır bir devlete” girmek zorunda kaldı ve bu devlette Almanya'nın birleşmesi ile kurumsal olarak hiçbir değişiklik yapılmadı. Birleşme Sözleşmesi'nde (Einigungsvertrag) öngörülen usulde 1990 yılında her iki Alman devletinin birleşmesi ile gerçi şeklen yeni bir devlet meydana getirilmişti, ancak bu yeni devletin önemli bütün kurumları eski Federal Alman Cumhuriyeti'ndekinin aynısıydı (Kaase 1999). Belki bu durum, Doğu ve Batı Almanya'da demokratik sistemle ilgili anlayışlar arasındaki kısmen paradoksal farklılığı açıklayabilir. Öyle ki, demokrasiyi yönetim şekilleri içinde en iyisi olarak görüp görmediği soyut olarak sorulunca 1991 yılında Batı Almanların % 86'sı ve Doğu Almanların ise % 70'i evet cevabı verirken, 1997 yılında ise aynı soruya Batı Almanların % 88'i ve Doğu Almanların ise % 81'i evet demiştir. Doğu ve Batı'nın birbirine yaklaşması ve Doğu Almanya'da açıkça bir öğrenme sürecini göstermesi açısından bu sonuçlar gerçekten oldukça olumludur.

Ancak demokrasi soyut bir yönetim şekli olarak değil de, demokrasinin Almanya'da somut olarak uygulanması konusundaki subjektif bir değerlendirme istenince, tamamen farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Bu anket sonucuna göre, 1990 yılında Batı Almanların % 81'i somut olarak uygulanan demokrasiyi iyi bir yönetim olarak görürken, Doğu Almanların ise sadece % 41'i olumlu buluyordu. Bu değerler 1997 yılında ise, Batı'da % 69, Doğu'da ise %23'e düşmüştü (Fuchs 1999).

Bu sayılara göre Batı Almanların üçte ikisinden fazlası, Doğu Almanların ise sadece yaklaşık ¼' e yakın bir kısmının fiilen içinde yaşadıkları demokrasi şeklini benimsedikleri görülmektedir. Açıkça görülüyor ki, Doğu Almanların çoğunluğu bu şekilde tahmin etmedikleri, düşünmedikleri bir demokrasiyle karşılaşmışlardı.

Demokrasi anlayışındaki farklılıkların neler olduğu sorulunca, en fazla farklılığın özgürlük ve eşitlik boyutunda olduğu görülmektedir. Bir demokraside özgürlüğün mü, yoksa eşitliğin mi daha önemli olduğu sorusuna, 1990 yılında Batı Almanların % 63'ü ve Doğu Almanların ise % 47'si özgürlüğü daha önemli görürken, 1997 yılında ise Batı Almanların % 55'i ve Doğu Almanların ise sadece % 20'si özgürlüğün daha önemli olduğunu belirtmiştir (Fuchs 1999).

Bu sonuçlar bize – biraz keskin bir ifadeyle – Doğu Almanya'daki halkın büyük bir çoğunluğu demokrasinin sosyalist modelini tercih ederken, Batı Almanya'daki halk ise liberal demokrasiyi tercih ettiklerini göstermektedir. Fazla polemik yapmadan ifade etmek gerekirse, Batı Almanya'daki demokrasi örneğine göre Doğu'daki yeni eyaletlerde oldukça

farklı bir demokrasi anlayışının oluştuğu söylenebilir. Yeni eyaletlerde hayatın bütün alanlarının sosyal devletin koruması kapsamına alınması yolunda açık bir isteğin olduğu görülmektedir. Uluslararası alanda bu konudaki gelişmelerin tersine olarak, hayat risklerine karşı devletin kapsamlı bir güvence getirmesi istenmektedir. Bu şekilde Doğu ile Batı arasında oluşan kriz potansiyeli apaçık ortadadır (Kaase 1999).

Demokrasi anlayışındaki bir farklılığın bulunduğu yolundaki intiba, toplumsal bir model olarak sosyalizm hakkındaki soruyla da daha da kuvvetlenmektedir. Bu konudaki soru ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda Doğu Almanların yaklaşık üçte ikisi, sosyalizm iyi bir düşünceydi, ancak sadece yanlış uygulandı görüşündeyken, Batı Almanların ise sadece % 30'u bu görüştedir. (Fuchs 1999).

Gerçekten durum şöyle görülüyor: Almanlar gerçi bir devlette yaşıyorlar, yönetim şekli olarak demokrasiyi de soyut olarak iyi kabul ediyorlar, ancak demokratik bir rejimin hangi amaçlara hizmet etmesi ve nasıl icra edilmesi gerektiği konusunda birbirlerinden esaslı bir şekilde ayrılıyorlar.

Peki ekonomik gelişme, demokratik değerler ve demokratik kurum ve süreçler arasındaki bağlantı konusunda yukarıda ortaya attığımız soru ile ilgili bütün bunlar ne anlam ifade ediyor? Birleşme ile Alman demokrasisinin içine istikrarı bozucu unsurların girdiğinden hareket edebilir miyiz?

Olumlu düşünen yazarlar (Hofferbert/Klingemann 2001) olumsuz bir durumdan netice olarak olumlu sonuç çıkarmak anlayışı ve demokrasi konusundaki memnuniyetsizliği (ki özellikle Doğu Almanya'da çoğunluk bu yönde) - ne yerleşmiş demokrasiler için, ne de yeni demokrasiler için - bir tehlike değil, sağlıklı bir uyarıcı olarak görmektedirler. Bu yazarlar, hoşnutsuzluğun eldeki mevcut imkanlar ve demokratik mekanizmalar çerçevesinde dile getirilmesini görüşlerine gerekçe olarak göstermektedirler.

3. SONUÇ

Peki demokratik bir sivil toplum modeli ile ilgili olarak ulaştığımız neticeyi nasıl ifade edebiliriz? Dış faktörler uyumlu görünüyor: Yani Almanya'nın hem doğusunda, hem de batısında ekonomik refah hakim. İşsizlik gibi sorunların bulunduğu alanlarda sosyal devletin dengeleyici tedbirleri müdahale ediyor. Özgürlükçü demokratik Anayasa hem Doğu Almanya'da hem de Batı Almanya'da herhangi bir sınırlama olmaksızın yürürlükte.

Sorun "sadece" demokratik değer yargıları alanında mevcut: Gerçi demokrasi hem Doğu'da, hem de Batı'da aynı orada kabul ediliyor, ancak demokrasinin somut olarak uygulanması sorusunda ise çok derin farklılıklar

söz konusu. Peki bu durumda, sivil toplumun gelişmesini sağlayan üçlü aşamada, yani ekonomik refahta, yaygın demokratik düşünce ve güvence altına alınmış hak ve özgürlüklerde ve de demokratik süreç ve kurumlarda bir kesinti ve tehlike mi söz konusu?

Bu arada bazı şüpheli gözlemciler bu soru ile ilgili cevabı bir formülde şu şekilde ifade etmeye çalıştılar: Bir devlet – iki toplum. Birleşmeden önceki iki Alman devletinin bulunduğu sırada kullanılan bir ulus – iki devlet formülü karşısında bu formülü sevindirici bir ilerleme olarak görmek mümkün değildir. Yukarıdaki soruya karşı benim cevabım ise hayır olacaktır. Çünkü, Almanya genel olarak istikrarlı bir demokrasidir. Demokrasi kavramı ile ilgili farklılık en azından şimdiye kadar bir Alman sorunu olarak kaldı ve bir çok husus (örneğin Batı Almanya'daki demokrasi anlayışındaki 1950'li ve 1960'lı yıllardaki gelişmelerle kıyaslısak) zamanla Doğu Almanya'da da somut demokrasi şeklinin daha fazla benimseneceğini göstermektedir (Zapf 2000).

Öyleyse, demokratik bir sivil toplumun oluşması ile ilgili temel model, Doğu Almanya için de geçerlidir. Burada gecikmiş bir demokratikleşmenin tipik bir örneği söz konusudur. Bu yüzden Doğu Almanya'daki gelişmelerin Batı Almanya'dan farklılıkları tarihi olarak başka bir gelişim aşamasından geçmesi ile açıklanabilir. Buna karşın Alman demokrasisi birleşmeden sonra hiçbir zaman istikrarsızlık göstermedi. Konunun başına dönersek, refah düzeyinin gelişmesi, sivil toplum değer ve kanaatlerin oluşması ve demokratik kurum ve süreçlerin istikrarlı olarak işleyişinden oluşan bu üç değer ve üç aşamanın Almanya örneğinde de geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

1. FUCHS, Dieter, "The Democratic Culture of Unified Germany", in: NORRIS, Pippa (ed.) **Critical Citizens :Global Support for Democratic Government**, Oxford, 1999.
2. GLAAB, Manuela, "Einstellungen zur Deutschen Einheit", In: WEIDENFELD/KORTE; **Handbuch zur deutschen Einheit**, 1999.
3. HOFFERBERT, Richard I., KLINGEMANN, Hans-Dieter, "Democracy and Its Discontents in Post-Wall Germany", in: **The Dynamics of Democratic Satisfaction, International Political Science Review**, vol. 22, No 4, October, 2001.
4. KAASE, Max, SCHMID, Günther (Hrsg.), **Eine lernende Demokratie, 50 Jahre Bundesrepublik Deutschland**, WZB-Jahrbuch 1999.
5. KAASE, Max, "Innere Einheit", In: WEIDENFELD/KORTE, **Handbuch zur Deutschen Einheit**, 1999.

6. MAERZ, Peter (Koordination), **Die zweite gesamtdeutsche Demokratie, Fragen und Fundamente**, Bd. 1., Bayerische Landeszentrale für Politische Bildungsarbeit (Hrsg.) München, 2001, 1. Aufl.
7. NIEDERMAYER, Oskar, WESTLE, Bettina (Hrsg.) **Demokratie und Partizipation**, Westdeutscher Verl., Wiesbaden, 2000.
8. SCHOEDER, Klaus, **Der Preis der Einheit. Eine Bilanz**, Bayerische Landeszentrale für Politische Bildungsarbeit (Hrsg.) Carl Hanser Verl, München, Wien, 2000.
9. SCHROEDER, Klaus, "Zehn Jahre deutsche Einheit : Eine Bilanz". In: Maerz, Peter (Koordination), **Die zweite gesamtdeutsche Demokratie. Fragen und Fundamente**, Bd. 1, Bayerische Landeszentrale für Politische Bildungsarbeit, München, 2001, 1. Aufl.
10. WELZEL, Christian, **Fluchtpunkt der Humanentwicklung, Über die Grundlagen der Demokratie und die Ursachen ihrer Ausbreitung**, 1. Aufl., Westd. Verl., Wiesbaden, 2002.
11. ZAPF, Wolfgang, "Wie kann man die deutsche Vereinigung bilanzieren?", In: NIEDERMAYER, Oskar, WESTLE, Bettina (Hrsg.), **Demokratie und Partizipation**, Westdeutscher Verl., Wiesbaden, 2000.
12. ZAPF, Wolfgang, HABICH, Roland, "Die Wohlfahrtsentwicklung in der Bundesrepublik Deutschland 1949 bis 1999", In: KAASE, Max, SCHMID, Günther (Hrsg.), **Eine lernende Demokratie**, Berlin, 1999.